
ET MERE DEMOKRATISK ERHVERVSLIV

ENHEDSLISTENS UDSPIL TIL FREMME AF
DEMOKRATISKE OG KOOPERATIVE VIRKSOMHEDER

ENHEDSLISTEN

INDHOLD

10 Gode institutionelle og demokratiske rammer for erhvervsdemokratiet

- 12 Etablering af nye demokratiske selskabsformer
- 12 Registrering af demokratiske virksomheder
- 14 Fjern benspænd for andelskasser
- 15 Lovsikring af medlemsindflydelse i demokratiske virksomheder

17 Bedre rammevilkår for demokratiske virksomheder

- 18 Målrettet erhvervsfremme for demokratiske virksomheder
- 20 Understøtte udviklingen af demokratiske platforme
- 21 Forskning i erhvervsdemokrati
- 22 Fordele ved udbud og offentlige kontrakter
- 22 Målrettede skattefradrag til demokratiske virksomheder

25 Omdannelse fra traditionelle til demokratiske virksomheder

- 26 Skattefordele og rådgivning ved overdragelse til demokratisk drift
- 27 Forkøbsret til medarbejdere virksomhedssalg

30 Adgang til kapital

- 31 Nye investeringsfonde
- 32 Crowdfunding – den nye kooperative finansiering
- 34 Nedsættelse af en kommission for demokratisk ejerskab

36 Finansiering

37 Noter

Dette udspil er udarbejdet af Enhedslistens økonomiske sekretariat v. Pelle Dragsted og Poya Pakzad. Enhedslistens Politisk-Økonomiske udvalg har givet værdifuld sparring. Vi har også trukket på en lang række eksterne ekspertressourcer i arbejdet.

Vi vil gerne særligt takke Susanne Westhausen fra Kooperationen, samt Magnus Skovrind Pedersen og Andreas Pinstrup fra Tænk tanken Demokratisk Erhverv. Også en stor tak til Søren Nielsen-Gravholt og kooperativet Analyse & Tal for hjælp i research-fasen. Indholdet står dog som altid for egen regning.

For yderligere information: Pelle Dragsted elpedr@ft.dk

RESUMÉ

Mere demokratisk ejerskab i erhvervslivet er et vigtigt redskab til at modvirke den stigende økonomiske ulighed, sikre gode arbejdsvilkår, og samtidig øge borgernes demokratiske indflydelse på samfundet. Men virksomheder, som er ejet af forbrugere og medarbejdere, er også både mere produktive, langtidsholdbare og modstandsdygtige end traditionelle kapital-ejede selskaber. På trods af en lang tradition for demokratisk ejerskab, sakker Danmark bagefter den internationale udvikling på området i disse år.

I dette udspil præsenterer Enhedslisten en række forslag til at skabe bedre rammevilkår for den demokratiske erhvervssektor i Danmark. Formålet er at skabe en ny bølge af demokratiske virksomheder i Danmark. Blandt de vigtigste forslag kan nævnes:

- Vi vil etablere en helt ny demokratisk selskabsform, som gør det nemt for iværksættere at starte og drive nye demokratiske virksomheder.
- Vi vil oprette en registreringsordning for demokratiske virksomheder, som kan give mulighed for at tilgodese demokratiske virksomheder f.eks. ved offentlige udbud og med særlige skattefordele.
- Vi vil skabe en ny gren i erhvervsfremme-systemet, som er særligt målrettet demokratiske iværksættere og virksomheder.
- Vi vil understøtte generationsskifter, hvor ejeren sælger virksomheden til medarbejdere eller forbrugere, blandt andet gennem fordelagtige skattefradrag.
- Vi vil sikre bedre adgang til kapital for demokratiske virksomheder gennem etablering af både offentlige og branchefinansierede investeringsfonde, samt via understøttelse af demokratisk crowdfunding.

INDLEDNING

Danmark har en lang tradition for fælleseje og demokratisk forvaltning i erhvervslivet og økonomien.

Siden 1800-tallet har grupper i befolkningen ofte reageret på uretfærdigheder i det kapitalistiske marked, overpriser, ringe arbejdsforhold eller andre urimeligheder ved at skabe deres egne demokratiske og fællesejede virksomheder.

Landmænd slog sig sammen i andelsvirksomheder og lavede deres egne mejerier og slagterier for at undgå at betale urimeligt høje avancer til mellemmand. Der opstod tusindvis af fællesejede brugsforeninger som reaktion på ågerpriser hos grossisterens købmænd. Arbejdere grundlagde medarbejderejede kooperativer for at sikre bedre arbejdsvilkår og for selv at beholde værdien af deres arbejde. Der blev skabt billigere boliger i den almene boligsektor, hvor lejerne i fællesskab bestemmer, og hvor ingen tjener penge på udlejningen. I forsyningssektoren blev bl.a. kraft- og vandværker organiseret kommunalt eller i forbrugerejede andels-selskaber.

Billigere kredit og forsikring blev tilbudt i andels- og sparekasser, fællesejede realkreditforeninger og gensidige forsikringsselskaber, som ikke skulle levere store afkast til eksterne aktionærer.

Og den demokratiske sektor står stadig stærkt i det danske erhvervslandskab. Vores største dagligvarekæde Coop er et andels-selskab, som er 100 pct. kundeejet, og hvor kunderne selv vælger ledelsen. Demokratisk kundeeje er stadig den dominerende ejerform i forsyningssektoren. Vores største realkreditinstitut Nykredit er ejet af kunderne, og der findes stadig en række pengeinstitutter og forsikringsselskaber med fuldt eller delvist fælleseje og demokratisk forvaltning.

Tilbagegang for demokratiet

Desværre har den demokratiske erhvervssektor de seneste årtier været i tilbagegang. Spare- og andelskasser er blevet forvandlet til aktieselskaber og er blevet overtaget af de store kommercielle finanshuse. Det samme er sket med store dele af den foreningsejede realkredit og med store kundeejede forsikringsselskaber. Også på forsyningsområdet har profitmotiverede og ikke-demokratiske virksomheder fået fodfæste. Og vi har ikke længere store medarbejderejede virksomheder.

Der er mange årsager til tilbagegangen. De seneste årtiers nyliberalistiske paradigme så på fælleseje og erhvervsdemokrati som besværlige benspænd for markedskræfternes udfoldelse. Politikkerne fra stort set alle dele af det politiske spektrum fulgte denne sirenesang, og skabte fordelagtige rammevilkår for privatisering og afvikling af det gensidige og kollektive ejerskab.

I mange af de tilbageværende demokratiske virksomheder er demokratiet udfordret af topstyring og bureaukratisering, som har begrænset kunderne og medlemmernes indflydelse til det rent symbolske niveau.

I modsætning til denne udvikling har vi i de seneste år i andre europæiske lande, Canada og USA set en voldsom vækst i demo-

kratiske virksomheder. En undersøgelse fra Cooperative Europe viste, at der i Italien i 2013 blev skabt 7.500 nye kooperativer, i Belgien 650 og i Sverige 550. Der findes ikke præcise opgørelser fra Danmark, men tallet herhjemme er betydeligt lavere.¹

Stærke fordele ved erhvervsdemokrati

Svækkelsen af den demokratiske erhvervstradition i Danmark er en trist og skadelig udvikling. For der er store samfundsmæssige fordele ved at have en stærk erhvervsdemokratisk sektor baseret på fælleseje og demokratisk forvaltning.

Et stærkt, dybt og bredt erhvervsdemokrati baseret på ansatte og forbrugeres aktive deltagelse kan være med til at skabe en økonomi, hvor samfundsbehov og samfundsansvar gensidigt understøtter hinanden. En økonomi baseret på bæredygtig produktion, etisk forbrug, langsigtede investeringer og et meningsfuldt arbejdsliv.

Desuden er fællesejede finansinstitutioner, forbrugerejede andels-selskaber og medarbejderstyrede virksomheder med til at skabe en mere robust økonomi og mere stabil beskæftigelse, som er mindre sårbar over for økonomiske kriser og nedture.

● Mere demokrati

I dag er knap 70 pct. af de konventionelle virksomheder enkeltmandsejet. Størsteparten af de resterende 30 pct. er styret af en lille håndfuld ejere, aktionærer og fondsvirksomheder.² Det burde egentlig være unødvendigt at sige, men et samfund med mange demokratisk forvaltede virksomheder er også et mere demokratisk samfund. Vi er simpelthen flere om at tage vigtige økonomiske beslutninger i samfundet, end når ejerskabet er overladt til en kapitalfond, rigmandsfamilier eller aktieselskaber.

De demokratisk styrede virksomheder er mere tilbøjelige end konventionelle virksomheder til at vægte hensynet til de ansatte, lokalsamfundet og miljøet højt. Det er f.eks. ikke tilfældigt, at en kundeejet virksomhed som Coop har været frontløber, når det gælder økologi, eller at de andelsejede energiselskaber spiller en vigtig rolle for den grønne omstilling. Det er naturligt, at demokratiske virksomheder ofte vil tage mere almennyttige samfundshensyn end en kapitalfond, der har øjnene stift rettet mod næste års bundlinje.

● Større økonomisk lighed

Fælleseje i økonomien er også et vigtigt redskab mod den voksende økonomiske ulighed. Ejerskab over kapital er i stadig højere grad den helt afgørende faktor for velstandsfordelingen. Penge tjenes ikke først og fremmest på arbejde, men på afkast af kapital. I tillæg til progressiv beskatning er fælleseje i økonomien derfor en oplagt foranstaltning mod den indbyggede ulighedsskabelse, der følger af at ejerskabet er koncentreret på få hænder.³ Når vi ejer virksomheder i fællesskab, vil lønnen blive mere lige⁴, og eventuelle overskud vil fordeles mellem flere men-

nesker, frem for at koncentreres hos en kapitalejende elite i toppen af samfundet.

● Lavere priser for forbrugerne

De forbrugerejede virksomheder har gennem tiden også vist sig i stand til at levere lavere priser. Det er en konsekvens af, at de er non-profit, og at de ikke skal levere et overskud til eksterne ejerkredse eller aktionærer. At forbrugereje sikrer lavere priser, har vi bl.a. set med al tydelighed i realkreditsektoren, hvor privatiseringen og kommercialiseringen af den tidligere forbrugerejede realkredit har medført voldsomt stigende gebyrer og bidragssatser, fordi realkreditinstitutterne nu skal levere et "markedskonformt" afkast.⁵

● Stærkere virksomheder

De fællesejede og demokratiske virksomheder er også mere drifts- og konkurssikre. På næsten alle parametre, som vi almindeligvis forbinder med god virksomhedsførelse og en sund samfundsøkonomi, viser evidensbaseret forskning over en længere årrække, at demokratiske virksomheder som kooperativer og andelskasser klarer sig bedre end deres konventionelle modstykker. Fælleseje og medarbejderejerskab bidrager i et betydeligt omfang til produktiviteten⁶, skaber en højere og mere stabil beskæftigelsesgrad⁷, større stabilitet i krisetider,⁸ bedre overlevelsesrate ved ejerskifte⁹ og højere trivsel og medarbejdermotivation.¹⁰

De positive fordele bekræftes i en undersøgelse i 2012 fra EU's økonomiske og sociale udvalg. Undersøgelsen finder, at virksomheder med demokratisk forvaltning er mere robuste – og at langt flere af dem overlevede finanskrisen i forhold til konventionelle virksomheder. Udvalget peger på, at bæredygtigheden skyldes, at kooperativer og medarbejderstyrede virksomheder kan planlægge mere langsigtet end de privatejede selskaber.¹¹

Vi skal vende udviklingen

Der er altså betydelige sociale og økonomiske fordele ved en stærk demokratisk sektor i økonomien. Enhedslisten ønsker derfor, at få vendt udviklingen, så vi igen kan få en stærk og voksende demokratisk erhvervssektor, der kan bidrage til en sundere og mere inklusiv forvaltning af samfundsøkonomien.

En mere demokratisk forvaltet økonomi hverken kan eller skal først og fremmest startes oppefra ad politisk vej. Den må tage udgangspunkt i de borgere, forbrugere, medarbejdere og iværksættere, som har eller ønsker at oprette demokratiske virksomheder. Men ligesom vi gennem de seneste år har arbejdet for at skabe gode rammer for den grønne omstilling af økonomien, bør vi fremover også sætte gode rammer for en demokratisk omstilling af erhvervssektoren. Demokratisk deltagelse i økonomi og erhverv er ligesom bæredygtighed en værdi, som bør understøttes og fremmes.

I dag er det alt for vanskeligt at oprette demokratiske virksomheder i Danmark. Det skyldes en række barrierer, såsom:

- Fraværet af klare juridiske og erhvervsretslige rammer.
- En manglende viden om erhvervsdemokrati i samfundet og hos relevante myndigheder.
- Manglende adgang til rådgivning og bistand.
- Ringe adgang til kapital.

I dette udspil præsenterer vi en stribe tiltag, som vil fjerne eller minimere disse barrierer. Dermed skaber vi bedre rammer for de eksisterende demokratiske virksomheder, gør det lettere at etablere nye kooperativer fra bunden, samt lettere at omdanne konventionelle virksomheder til demokratiske virksomheder gennem ejerskifte til medarbejdere eller forbrugere. Forslagene er i overensstemmelse med ILOs (International Labour Organization) anbefalinger om fremme af kooperativer.¹²

Ø DET VIL ENHEDSLISTEN

1. Gode institutionelle og juridiske rammer

- Etablere en ny lovreguleret demokratisk selskabsform.
- Indføre en ny registreringsordning for demokratiske virksomheder.
- Fjerne barrierer for demokratiske virksomheder på det finansielle område.
- Lovsikre medlemmernes rettigheder i demokratiske virksomheder.

2. Gode rammevilkår

- Måltrettet erhvervsfremmeindsats til demokratiske iværksættere og virksomheder.
- Bedre viden og rådgivning fra offentlige myndigheder.
- Understøtte demokratiske platformsvirksomheder.
- Støtte forskning i erhvervsdemokrati.
- Give skattefordele til demokratiske virksomheder.

3. Omlægning til demokratisk drift

- Skattefradrag ved generationsskifte til demokratiske virksomheder.
- Tilbudsplicht til medarbejdere og forbrugere ved virksomhedssalg.

4. Adgang til kapital

- Etablere Danmarks Erhvervsdemokratiske Investeringsfond.
- Etablere en branche-finansieret kooperativ fællesfond.
- Udvikling af og skattefradrag for crowdfunding målrettet demokratisk erhvervsdrift.

5. Etablere kommission for demokratisk ejerskab

- Nedsætte bredt sammensat kommission, der skal analysere fordele og ulemper ved forskellige ejerskabsformer og give anbefalinger til fremme af demokratisk ejerskab.

Boks 1**HVAD ER DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER?**

Demokratiske virksomheder kaldes også kooperativer, og har det til fælles, at ejerskabet i virksomheden er spredt ud til større grupper af virksomhedens interessenter. Det kan være medarbejderne i et kooperativ, mælkeproducenterne i et andelsmejeri, kunderne i et andelsselskab, eller låntagerne i f.eks. en andelskasse. Demokratiet i de demokratiske virksomheder er baseret på samme princip som det politiske folkestyre – nemlig én person, én stemme. Alle medlemmer har lige meget at skulle have sagt, og er med til at vælge ledelsen og bestemme rammerne for virksomhedens drift. På den måde adskiller de sig fra f.eks. aktieselskaber, hvor beslutningsmagten er fordelt efter aktiepostens størrelse.

Hvis der uddeles udbytte fra overskud fra virksomhedens drift sker det ligeligt mellem medlemmerne, og der er også ofte begrænsninger på lønforskelle. Endelig har mange demokratiske virksomheder en såkaldt udelelig reserve – en kapitalreserve, der ikke kan udbetales som udbytte, men som sikrer virksomhedens levedygtighed.

Der er flere typer demokratiske virksomheder. De er som oftest kendetegnet af, hvem der udgør kooperativets medlemmer. De mest almindelige typer er:

Medarbejderkooperativer

Medarbejderkooperativer er virksomheder, hvor medlemmerne udgøres af de ansatte i virksomheden, der ligeligt ejer og ofte styrer virksomheden i fællesskab. Modsat de engelsktalende og sydeuropæiske lande findes der få medarbejderkooperativer i Danmark. Eksempler på danske medarbejderkooperativer er entreprenørvirksomheden Logik og co., den grafiske virksomhed Eks-Skolens Trykkeri, Murersvendenes Aktieselskab, eller foreningen Analyse og Tal.

Forbrugerkooperativer

I forbrugerkooperativer er det aftagerne af virksomhedens produkter og services, der udgør medlemsbasen og dermed ejer virksomheden. I Danmark spænder forbrugerkooperativer over forsikring, elforsyning, detailhandel, bolig m.m. Det måske

mest kendte forbrugerkooperativ i Danmark er detailhandelsvirksomheden Coop, der tæller 1,7 mio. medlemmer, og er en af de største aktører på detailmarkedet. I forsyningssektoren er de forbrugerejede selskaber også dominerende.

Producentkooperativer

Medlemmerne i producentkooperativer udgøres af private virksomhedsejere, der indgår i et frivilligt kædesamarbejde. Det kan f.eks. være mælkeproducerende landmænd, som i fællesskab ejer et mejeri, som det er tilfældet i bl.a. Thiese Andelsmejeri. Også mastodonter som Arla og Danish Crown er producentkooperativer, der dog har mistet meget af deres oprindelige demokratiske særkende.

Kreditkooperativer

I den finansielle sektor har vi kreditkooperativer i form af andelskasser og foreningsejet realkredit. Her er det kunder med konto og/eller lån, der er medlemmer af kooperativet. Det gælder bl.a. pengeinstitutter som Merkur Andelskasse og Fællesskassen. Danmarks største realkreditinstitut Nykredit har også en forening af låntagere som majoritetsaktionær. Det samme er tilfældet i en række såkaldt gensidige forsikringselskaber såsom GF Forsikring og Lærerstandens Brandforsikring.

Kooperativer i lokalsamfund

Lokalsamfund kan også grundlægge fællesejede, demokratisk forvaltede virksomheder. Det ser vi i en række landsbysamfund, hvor borgerne har valgt at drive f.eks. en købmand, en biograf eller et kulturhus som en forening eller anden form for demokratisk virksomhed.

Der findes flere forskellige typer af kooperativer, f.eks. boligkooperativer, multistakeholder-kooperativer, lokale kooperativer og mikrofundede kooperativer. For et nærmere indblik kan du med fordel læse rapporten 'Danmarks Demokratiske Virksomheder' af Tænketanken Demokratisk Erhverv.

Link: <https://demokratiskerhverv.dk/wp-content/uploads/2019/03/Danmarks-Demokratiske-Virksomheder.pdf>

Boks 2

DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER I DANMARK OG INTERNATIONALT

Historien er rig på fælleseje i økonomien. Men principperne for vore dages kooperative virksomhedsform blev grundlagt af en række borgere i Rochdale i Storbritannien for mere end 100 år siden (Se boks 5). Virksomheder, der i dag arbejder ud fra disse principper, findes over alt på kloden og i alle brancher.

Omkring en milliard mennesker i verden er medlemmer af et kooperativ, og 10 pct. af verdens lønmodtagere er ansat i et kooperativ. I Europa omsætter mere end 170.000 kooperativer på tværs af forskellige brancher over 1.000 mia. EUR om året svarende til 10 pct. af Europas økonomi. Sektoren beskæftiger knap 5 mio. ansatte og tæller flere end 140 mio. medlemmer.¹³

I Danmark har den demokratiske sektor i modsætning til andre steder i verden ikke opfattet sig selv som en samlet sektor, måske fordi de medarbejderejede virksomheder og andelsvirk-

somhederne udspringer af to forskellige politiske traditioner. Arbejdsgiver og interesseorganisationen Kooperationen har således samlet organiseret medarbejderejede virksomheder, mens de andels- og forbrugerejede virksomheder ikke har haft en samlet repræsentation. Senest har man dog på tværs af sektoren etableret Tænketanken Demokratisk Erhverv, der samler hele den demokratiske erhvervssektor.

På grund af opdelingen og fraværet af egentlige kooperative virksomhedsformer i Danmark findes der ikke en udfyldende opgørelse over antallet af demokratiske virksomheder herhjemme. Tænketanken Demokratisk Erhverv har dog i en nylig rapport opgjort antallet af demokratiske virksomheder i Danmark til 18.605, hvoraf de fleste er forbrugerejede. Ifølge tænketanken beskæftiger den demokratiske sektor flere end 150.000 arbejdere, og havde i 2017 en omsætning for over 330 mia. kr.¹⁴

KAPITEL 1

GODE INSTITUTIONELLE OG DEMOKRATISKE RAMMER FOR ERHVERVSDEMOKRATI

Hvis den demokratiske erhvervssektor skal trives og vokse, kræver det klare og passende juridiske rammer, der sikrer gode vilkår for både nye og eksisterende demokratiske virksomheder.

Enhedslisten ønsker at etablere en ny demokratisk selskabsform skræddersyet til de forskellige kooperative virksomhedsformer. Vi

vil også fjerne de barrierer, der i dag står i vejen for at etablere nye andelskasser og foreningsejede realkreditinstitutter. Samtidig vil vi indføre en certificeringsordning for demokratiske virksomheder på tværs af selskabsform. Endelig vil vi indføre nogle lovsikrede minimumstandarder, der sikrer demokratiet i både eksisterende og nye demokratiske virksomheder.

ETABLERING AF NYE DEMOKRATISKE SELSKABSFORMER

Demokratiske danske virksomheder er i dag organiseret i mange forskellige selskabsformer. Nogle er registreret som foreninger eller andelselskaber med begrænset ansvar (hvh. FMBA og AMBA). Andre er oprettet som fonde, ApS'er og endda som aktieselskaber, hvor aktierne er ejet af en forening eller fond, som medlemmerne driver efter demokratiske principper. Ingen af disse selskabsformer er dog skræddersyet til den kooperative selskabsform.

I en række andre europæiske lande findes der én eller flere specifikke kooperative selskabsformer, der har klare lovmæssige rammer om f.eks. medlemmernes rettigheder og pligter. I sydeuropæiske lande med en stærk kooperativ sektor, såsom Spanien og Italien, er der omfattende love, der regulerer de kooperative selskaber.¹⁵ Men også f.eks. Norge har indført en specifik kooperativ selskabsform, det såkaldte Samvirkeforetak (SA).¹⁶

SR-regeringen indførte i 2014 en ny selskabstype i form af det såkaldte medarbejderinvesteringsselskab. Men her er der ikke tale om en reelt demokratisk virksomhedsform, der sikrer medarbejdernes demokratiske indflydelse.

Der kan være fordele ved, at de demokratiske virksomheder har friheden til at vælge mellem forskellige selskabsformer, men omvendt giver det også nogle udfordringer. Både i forhold til at kunne skelne de demokratiske virksomheder fra øvrige selskaber med henblik på at give dem særligt fordelagtige rammevilkår.

Men også fordi, det kan gøre det mindre enkelt for iværksættere at etablere nye demokratiske virksomheder, når der ikke findes en klar og enkel virksomhedsform, tilpasset netop den demokratiske virksomhed.

EHEDSLISTEN FORESLÅR

Enhedslisten vil etablere en egentlig erhvervsdemokratisk selskabsform i Danmark, som eksisterende og nye demokratiske virksomheder kan vælge at etablere sig under, hvis de ønsker det.

Vi vil nedsætte en hurtigt arbejdende ekspertgruppe, der med inspiration fra andre landes erhvervslovgivning skal fremlægge et forslag til en ny dansk demokratisk selskabsform. Arbejdsgruppen skal bestå af embedsmænd fra de relevante ministerier og styrelser, repræsentanter fra demokratiske virksomheder og brancheorganisationer, samt juridiske sagkyndige fra ICA (Den Internationale Kooperative Alliance).

Der skal være tale om en selskabsform, som kan omfatte alle typer af demokratiske virksomheder, men med en række specifikke rammer tilpasset den enkelte type. Der er f.eks. brug for andre regler i en medarbejderejet virksomhed end i et forbrugerejet selskab. Der skal være en udstrakt frihed til at indrette egne vedtægter,

Boks 3

DEN UDELELIGE RESERVE

En udelelig reserve er en fælles kapital i virksomheden, som ikke kan uddeles til medlemmerne – hverken som dividende eller ved virksomhedens ophør. I en kooperativ virksomhed kan der være en motivation til at udbetale hele det årlige overskud til medlemmerne. Men det står i modsætning til behovet for at polstre sig til perioder med lavkonjunktur, eller behovet for at spare op til investeringer i forbindelse med udvidelse og opskalering.

Derfor indgår der i de fleste europæiske lovgivninger om kooperative virksomhedsformer et krav om, at en del af det årlige overskud på virksomhedens drift skal indbetales i en såkaldt udelelig reserve for at sikre virksomhedens robusthed. Det har ifølge forskningen haft meget stor betydning for den demokratiske sektors vækst og bæredygtighed. I det store spanske kooperativ Mondragón indbetales 60 pct. af over-

skuddet i den udelelige reserve. Det har været forudsætningen for den succeshistorie, der har gjort virksomheden til Spaniens fjerde største arbejdsgiver. Men den udelelige reserve er også en forsikring mod, at virksomheden overgår til ikke-demokratisk drift. Ved salg eller opløsning af virksomheden overdrages den udelelige reserve nemlig i de eksisterende europæiske lovgivninger til den kooperative bevægelse – enten til brancheorganisationen eller til en fællesfond. Det forhindrer, at en ny generation af medlemmer kan kapitalisere på den værdi, som tidligere generationer af medlemmer har skabt i virksomheden, og det fremtidssikrer virksomheden for nye generationer.

Omfanget af kravet til den udelelige reserve er forskellig fra land til land. I Italien er kravet 30 pct., mens det i Frankrig ligger på 15 pct. og i Spanien 20 pct.

men ligesom for andre virksomhedsformer skal den nye kooperative selskabsform leve op til en række kriterier.

Enhedslisten foreslår følgende hovedkriterier, der skal kendetegne en ny kooperativ selskabsform:

1. Have udgangspunkt i Den internationale Kooperative Alliances principper for demokratisk virksomhedsdrift (Se boks 5)

2. Have som hovedformål at fremme medlemmernes fælles interesser som f.eks. medarbejdere eller forbrugere.

Formålet med virksomheden er dermed ikke som for andre virksomheder at skabe afkast til eksterne investorer eller ejerkredse, men at tjene de til enhver tid deltagende medlemmers interesser. Herudover kan virksomheden have andre samfundsgavnige formål.

3. Være demokratisk styret baseret på princippet om én mand én stemme – uanset omfang af indskudt kapital.

Medlemmerne skal ved åbne og demokratiske valgprocesser enten direkte eller indirekte vælge virksomhedens ledelse. Alle medlemmer kan stille op til ledelses- og tillidsposter.

Medlemmer har fuld informationsret. Dvs. at ledelsen skal dele oplysninger om økonomi, regnskab, og vigtige beslutninger. Der skal evt. være mulighed for, at investorer uden for medlemskredsen kan investere i virksomheden, men medlemmernes andel må aldrig falde under 55 pct. og stemmerettighederne aldrig under 66 pct. Og der skal fastsættes et loft over forrentningen.

4. Være åben for nye medlemmer

Alle der har eller får den samme relation til virksomheden som den nuværende medlemsskare skal have fri adgang til at blive medlem og dermed medejer på samme vilkår som de eksisterende ejere. Det betyder at f.eks. alle nye ansatte i en medarbejderejet virksomhed efter en periode på maksimalt 6 måneder skal kunne træde ind i kooperativet med fulde demokratiske rettigheder.

5. Kapitalen er social

Medlemmer, der træder ud af virksomheden, kan alene tage den kapital med ud, som de evt. personligt har indskudt. Der kan evt. tillades en rimelig forrentning.

6. Have pligt til at indbetale en fast del af overskuddet til en udelelig reserve (se boks 3).

Enhedslisten foreslår, at minimum 20 pct. af det årlige overskud i virksomheden skal indbetales til en såkaldt udelelig reserve i virksomheden, som ikke kan udbetales som udbytte til medlemmerne, men alene bruges til at polstre eller investere i virksomheden. Ved virksomhedens ophør eller salg skal den udelelige reserve overfø-

Boks 4

MEDARBEJDERKOOPERATIVET

En af de demokratiske virksomhedsformer, der er under betydelig vækst i mange lande, er medarbejderkooperativet. Et kooperativ hvor det er de til enhver tid ansatte der ejer virksomheden. I Danmark har vi også en række mindre medarbejderkooperativer, men i forhold til mange andre lande, er vi langt bagud i forhold til etableringen af medarbejderejede kooperativer på trods af en stigende interesse blandt iværksættere.

Særligt i lande som Italien, Frankrig og Spanien er medarbejderkooperativer udbredte. Et af de mest kendte eksempler på et medarbejderkooperativ er virksomheden Mondragón, som er den fjerde største arbejdsgiver i Spanien med 260 datterselskaber og over 75.000 ansatte i 35 lande, og et årligt overskud på 2 milliarder EUR.

Det er afgørende at den nye demokratiske selskabsform skaber gode rammer specifikt for etableringen af nye medarbejderkooperativer, der er målrettet denne virksomhedsform (se blandt andet side 25-28).

res til Den Kooperative Fællesfond. Den udelelige reserve skal således sikre virksomhedens robusthed og modvirke privatkapitalistiske overtagelser.

7. Have pligt til at indbetale 3 pct. af overskuddet til den Kooperative Fællesfond (se side 30)

Ved at indbetale en del af overskuddet til den kooperative fællesfond får virksomheden samtidig adgang til at søge om lån og andre ydelser hos fællesfonden og medvirker til at bane vejen for nye demokratiske virksomheder.

8. Medarbejderne sikres lønmodtagerrettigheder

I den gældende danske lovgivning er det et problem, at man som medlem i f.eks. en AMBA med under 11 medlemmer opfattes som selvstændig – og ikke som lønmodtager. Dermed kan man være dårligere stillet i forhold til f.eks. dagpenge, feriepenge, barsel, m.m. Den kooperative virksomhedsform skal sikre, at medlemmerne ikke mister de rettigheder, som andre lønmodtagere har.

REGISTRERING AF DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER

Etableringen af en kooperativ selskabsform vil ikke ændre på, at der i dag eksisterer en række demokratiske virksomheder i andre selskabsformer, og at der sikkert også i fremtiden vil blive etableret nye.

Enhedslisten ønsker at skabe gode rammevilkår for alle demokratiske virksomheder uanset selskabsform, men det forudsætter, at det er muligt at skelne dem fra de ikke-demokratiske virksomheder. Derfor ønsker Enhedslisten at give demokratiske virksomheder mulighed for at lade sig registrere.

EHEDSLISTEN FORESLÅR

Der etableres en offentlig registreringsordning, der på tværs af selskabsformer gør det muligt at registrere sig som demokratisk virksomhed, på samme vis som det i dag er muligt at registrere sig som en såkaldt socialøkonomisk virksomhed.¹⁷

En registrering som demokratisk virksomhed bør forudsætte, at den ansøgende virksomhed lever op til følgende krav:

● **Ét medlem, én stemme**

Demokratiet i virksomheden er organiseret efter princippet ét medlem, én stemme. Vedtægterne sikrer, at det er medlemmerne som direkte eller indirekte vælger virksomhedens ledelse, og at medlemmerne har reel indflydelse på alle afgørende beslutninger.

● **Medlemskabet er åbent**

I f.eks. medarbejder-kooperativer skal alle ansatte kunne blive medlemmer, og i forbrugerejede virksomheder skal alle aftagere på samme vis have mulighed for at være medlemmer med lige demokratiske rettigheder.

● **Begrænsning på ekstern ejerskabs- og stemmeandel.**

Maksimalt 45 pct. af den totale kapital og 34 pct. af stemmerne må ejes af eksterne investorer. Og der skal fastsættes et loft over forrentningen.

● **Den Kooperative Fællesfond.**

Virksomheden er medlem af og indbetaler 3 pct. af sit overskud til Den Kooperative Fællesfond.

● **Overenskomst**

Virksomheden har overenskomst med sine medarbejdere og en politik for samfundsansvar.

Kriterierne skal formuleres, så demokratiske virksomheder uanset selskabsform kan omfattes. En række medarbejderkooperativer, som f.eks. entreprenør-virksomheden Logik og Co., er organiseret fondekonstruktioner.

Registreringsordningen administreres af et nyt erhvervsdemokratisk kontor under Erhvervsstyrelsen, der skal godkende og føre tilsyn med, at de registrerede demokratiske virksomheder lever op til kriterierne for certificeringen. Det vil fremgå af CVR-registeret på virk.dk, at virksomheden er en Registreret Demokratisk Virksomhed (RDV).

For virksomhederne giver registreringen en mulighed for at markedsføre sig som en demokratisk virksomhed udadtil. Ligesom de får adgang til den Kooperative Fællesfond. Men registreringen vil først og fremmest skabe mulighed for at tage politiske beslutninger, der målretter specifikke fordelsprogrammer til registrerede demokratiske virksomheder, f.eks. ved offentlige udbud, m.m. (se side 22-26). Lever virksomhederne op til disse kriterier vil de i øvrigt også kunne ansøge om, at bruge den kooperative bevægelsesdomæne .coop, som administreres af den Internationale Kooperative Alliance¹⁸.

Boks 5**DE SYV KOOPERATIVE PRINCIPPER**

I 1844 satte en gruppe arbejdere i den engelske by Rochdale sig ned og formulerede syv principper for, hvordan en virksomhed kunne være til nytte både for sig selv og for medlemmerne.

Centralt for det, som senere skulle blive kendt som de kooperative principper, var, at virksomheden skulle være medlems-ejet, ledelsen skulle være demokratisk, og en eventuel dividende skulle fordeles mellem medlemmerne.

I dag ligger principperne til grund for de værdier, som moderne kooperative virksomheder og organisationer verden over bliver drevet efter. Hele andelsbevægelsen og hele den kooperative bevægelse i Danmark bygger på de syv kooperative principper. Det samme gør sig gældende på verdensplan, hvor omkring en milliard mennesker, der er medlemmer af kooperativer, driver virksomhed på de syv kooperative principper.

● 1. Frit og ligeværdigt medlemskab

Kooperativer er frivillige organisationer, der er åbne for alle, som vil benytte sig af deres ydelser, og som er villige til at bidrage aktivt til udviklingen af organisationen uden hensyn til køn, social status, etnisk baggrund og politisk eller religiøs overbevisning.

● 2. Demokratisk medlemskontrol

Kooperativer er demokratiske organisationer, der kontrolleres af sine medlemmer. Medlemmerne deltager aktivt i at fastlægge politikker og træffe beslutninger. Valgte repræsentanter står til ansvar over for medlemmerne.

● 3. Medlemmernes økonomiske deltagelse

Medlemmerne kontrollerer og bidrager på retfærdig og demokratisk vis til kooperativets økonomi. Hele eller dele af den indskudte kapital tilhører kooperativets fællesformue. Medlemmerne modtager sædvanligvis kun begrænset udbytte for deres bidrag til kapitalen, som er betingelsen for

deres medlemskab. Medlemmerne disponerer overskuddet til følgende formål: at udvikle den kooperative virksomhed ved yderligere konsolidering af egenkapitalen; at tilgodese medlemmerne ved at udbetale dividende i forhold til transaktioner; eller til at støtte aktiviteter, der er vedtaget af medlemmerne.

● 4. Selvstændighed og uafhængighed

Kooperative virksomheder er selvstændige og uafhængige organisationer, som styres af medlemmerne. Indgås der aftaler med andre organisationer, herunder offentlige myndigheder, eller rejses der kapital fra eksterne investorer, sker det på vilkår, der sikrer medlemmerne demokratisk styring og kontrol, og bevarer kooperativets uafhængighed og handlefrihed.

● 5. Uddannelse, oplysning og information

Kooperative virksomheder stiller uddannelse og viden til rådighed for medlemmerne, valgte repræsentanter, ledere og ansatte, sådan at de kan bidrage effektivt til udviklingen af deres virksomheder. Kooperative virksomheder oplyser offentligheden – især unge og meningsdannere – om forskelle og fordele ved den kooperative virksomhedsform.

● 6. Samarbejde mellem kooperativer

Kooperative virksomheder varetager medlemmernes interesser og fremmer den kooperative bevægelse mest effektivt gennem samarbejde i lokale, regionale, nationale og internationale organisationer.

● 7. Interesse for samfundet

Kooperative virksomheder arbejder for en bæredygtig udvikling af lokalsamfundet gennem politikker vedtaget af medlemmerne.

Kilde: Kooperationen.dk

FJERN BENSPÆND FOR ANDELSKASSER OG REALKREDIT-FORENINGER

Den danske finanssektor var frem til for få årtier siden præget af stærke elementer af fælleseje. Kundejede andels- og sparekasser fyldte i det finansielle landskab, og størstedelen af vores realkreditsektor var ligeledes forbrugerejet og non-profit. Op imod 60 pct. af den samlede balance i finanssektoren blev tidligere varetaget af demokratiske virksomheder.¹⁹

Siden har vi desværre set en udvikling, hvor de fleste andels- og sparekasser er forvandlet til aktieselskaber og mistet deres demokratiske karakter. Det samme gælder, bort set fra Nykredit, de tidligere foreningsejede realkreditinstitutter.

I mange andre europæiske lande udgør kooperativer stadig en betydelig del af finanssektoren, nogle steder udgør de endda hovedparten.²⁰

Den gældende lovgivning forhindrer de facto etableringen af nye demokratiske virksomheder på det finansielle område. En lovændring i 2003 lukkede muligheden for at stifte nye andels- og sparekasser. Lov om finansiel virksomhed § 7 fastslår desuden, at startkapitalen i nye finansielle virksomheder skal udgøres af aktiekapital. Dette forhindrer reelt etableringen af nye andelskasser eller realkreditinstitutter, der henter deres egenkapital ved f.eks. udstedelse af andelsbeviser.

EHEDSLISTEN FORESLÅR:

Krav om at aktiekapital annulleres

Enhedslisten foreslår, at §7 stk. 8 i lov om finansiel virksomhed ændres, så kravet om en specifik form for startkapital fjernes, og nye penge- og realkreditinstitutter igen kan baseres på andels- eller garantkapital. Erhvervsministeren har over for Enhedslisten bekræftet, at den danske lov er en overimplementering af det bagvedliggende EU-direktiv, som ikke kræver en bestemt form for egenkapital eller selskabsform.²¹

Samtidig fjernes begrænsningerne på selskabsformer, så nye sparekasser igen kan grundlægges som selvejende institutioner, mens andelskasser kan oprettes som AMBA'er.

Lige vilkår

Den finansielle lovgivning giver de store finansielle supermarkeder en række fordele, der gør det svært for nye demokratiske andelskasser eller realkreditinstitutter at konkurrere på lige vilkår. I det finanssektorudspil, som Enhedslisten fremlagde i december 2018, har vi fremsat en række forslag til, hvordan der kan sættes ind over for denne ulige konkurrence.

Boks 6

KOOPERATIVER – UDFORDRINGER OG MULIGHEDER

Demokratisk virksomhedsdrift er trods mange fordele ikke et vidundermiddel. Ligesom alle andre typer virksomheder findes der både gode og dårlige eksempler.

Herhjemme har vi særligt i forhold til medarbejderkooperativer en række eksempler på store virksomheder, som bryggeriet Stjernen og Arbejdernes Fællesbageri Rutana, der måtte lukke og slukke. Det skyldtes dels, at de ikke blev drevet effektivt. Dels at det kan være udfordrende for kooperative virksomheder, der sikrer god løn og rimelige vilkår for medarbejderne, at konkurrere i brancher hvor investorejede selskaber, kan sænke prisen ved at presse løn og arbejdsvilkår.

En anden udvikling, der kan true de demokratiske virksomheder, er, at det oprindelige demokrati svækkes, og at medlemmerne gradvist mister deres indflydelse. Det er den udvikling, vi f.eks. så i de foreningsejede realkreditforeninger, og som banede vejen for at bl.a. Realkredit Danmark blev overtaget af Danske Bank.

Der er også både danske og internationale eksempler på, at demokratiske virksomheder ejet af forbrugere eller producer udviser en problematisk adfærd over for medarbejdere eller småleverandører. Demokratiske virksomheder kræver god ledelse og vedvarende engagement fra medlemmerne.

Foto: iStock

LOVSIKRING AF MEDLEMSINDFLYDELSE I DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER

Aktieselskaber er i Danmark reguleret detaljeret ved lov, blandt andet med henblik på at sikre mindretalsaktionærernes rettigheder. Man har f.eks. som aktionær en lovsikret ret til at kunne møde op til en generalforsamling, have indsigt i økonomien, m.m.

Samme lovgivningsmæssige beskyttelse findes imidlertid ikke for medejere/medlemmer af demokratiske virksomheder – uanset om de er organiseret som fonde, foreninger eller AMBA'er. Her er det, når man ser bort fra andelskasser, alene foreningernes egne vedtægter, der regulerer medlemmernes rettigheder og demokratiske indflydelse.

Det er vigtigt at opretholde en udstrakt foreningsfrihed, der giver demokratiske virksomheder fleksibilitet. Men når det gælder store demokratiske virksomheder, viser de seneste årtiers erfaringer, at der er brug for at lovsikre nogle demokratiske minimumsrettigheder for medlemmerne/andelshaverne.

Ikke mindst i de foreningsejede realkreditinstitutter har vi set, hvordan medlemsdemokratiet gradvist blev udvandet, så der reelt fandtes en selvsupplerende ledelse i toppen, som kunne træffe afgørende beslutninger om virksomhedernes fremtid hen over hovedet på de reelle ejere – medlemmerne. Det så vi f.eks. i forbindelse med Danske Banks overtagelse af det foreningsejede Realkredit Danmark²²

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR

Der vedtages en lovgivning, som regulerer medlemsdemokrati og good governance i nye og eksisterende demokratiske virksomheder – uanset virksomhedsform. Loven finder anvendelse

for alle virksomheder med en omsætning på mere end 25 mio. kr., hvor virksomhedens medarbejdere eller aftagerne af virksomhedens produkt eller ydelse er majoritetsejere – enten direkte som andelshavere eller som medlemmer af en forening eller lignende.

Lovgivningen skal sikre en række demokratiske minimumsrettigheder for medlemmer/andelshavere i denne type virksomheder:

- 1. Hver andelshaver/medlem har én stemme, når der skal stemmes til valg til ledende organer.
- 2. Medlemmer skal oplyses behørigt og i god tid om deres mulighed for at stille op og stemme til valget af styrende organer, og deltagelse i valg skal være enkel og gennemsigtig.
- 3. Alle kandidater og lister skal være ligestillede i deres mulighed for at føre valgkamp på virksomheden hjemmeside, medier, m.m.
- 4. Stemmeretsreglerne skal sikre, at de primære medlemmer vælger mindst 66 pct. af de valgte til de ledende organer. Det skal dermed ikke være muligt at tildele f.eks. obligationsejere, medarbejdere eller andre grupper i et forbrugerejet selskab mere end i alt 40 pct. af stemmerne.
- 5. Større beslutninger om f.eks. afgørende ændringer i ejer- eller kapitalforhold skal forelægges medlemmerne ved en urafstemning med direkte valg – en sådan afstemning skal varsles mindst tre måneder før med henblik på at sikre en grundig debat.

KAPITEL 2

BEDRE RAMMEVILKÅR FOR DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER

Hvis vi ønsker en stærk demokratisk erhvervssektor, er det en vigtig politisk opgave at skabe gode vilkår for demokratiske virksomheder og iværksættere. Målrettede erhvervsfremmeindsatser, fordele ved offentlige kontrakter og særlige skattefradrag har i en

række andre europæiske lande bevirket en betydelig vækst i demokratiske virksomheder. Med inspiration fra disse tiltag vil Enhedslisten tage en række initiativer, der kan fremme den demokratiske erhvervssektor.

MÅLRETTE ERHVERVSFREMME FOR DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER

I dag findes der meget få steder, hvor iværksættere kan henvende sig for at få rådgivning om etablering af demokratiske virksomheder. Hverken erhvervsstyrelsen, skattevæsenet eller de nye erhvervshuse har konsulenter ansat med specialviden om demokratiske virksomheder, og på de offentlige hjemmesider findes der ikke skriftlige vejledninger. Der findes heller ingen offentlige tilbud, kurser eller retningslinjer, som iværksættere eller demokratiske virksomheder kan uddanne eller orientere sig i. Den kooperative interesseorganisation Kooperationen tilbyder rådgivning, men uden offentlig støtte og samarbejde er det stadig i begrænset omfang.

I Sverige indgår det offentlige erhvervsfremmesystem i et samarbejde med den kooperative brancheorganisation i erhvervsfremme – organisationen Coompanion.

Coompanion som har lokalafdelinger i alle Sveriges 25 regioner tilbyder støtte og rådgivning til iværksættere, der ønsker et etablere nye kooperative virksomheder. Man tilbyder også kurser og efteruddannelse til eksisterende kooperativer, der ønsker at opskalere eller udvikle virksomheden.²³

Coompanions arbejde og tilbud har været medvirkende til en stor vækst i kooperative virksomheder i Sverige, hvor stribevis af nye demokratiske virksomheder hvert år skyder frem, mod ganske få om året i Danmark. Samtidig kan man i Sverige finde grundig rådgivning i etablering af kooperative virksomheder på såvel den generelle erhvervsfremme-hjemmeside, som på den svenske pendant til det danske virk.dk.²⁴

ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Et dansk Coompanion

Der etableres med inspiration fra Sverige et dansk modstykke til Coompanion, som en selvstændig demokratisk erhvervsfremme-virksomhed (Dansk Demokratisk Erhvervsfremme - DDE), som oprettes i et samarbejde mellem Kooperationen og det offentlige erhvervsfremme-system. DDE modtager offentlig støtte på indledningsvist 10 mio. kr. årligt finansieret fra statslige og regionale erhvervsfremmemidler. Demokratiske virksomheder og brancheorganisationer tilbydes medlemskab og bestyrelsen vælges af medlemsvirksomheder og organisationer.

DDE har en fælles national hjemmeside og sekretariat, og etab-

lerer desuden lokale afdelinger med udgangspunkt i de lokale Kooperative fællesråd, som allerede findes i alle regioner.

DDE tilbyder samme typer af ydelser som Coompanion i Sverige – dvs. individuel rådgivning, kurser, m.m. Samtidig skal DDE rådgive og supplere medarbejdere med forretningsplaner, bæredygtighedsvurderinger, m.m., hvis de ved generationsskifte ønsker at overtage den virksomhed, de arbejder i (Se side 26).

Bedre vejledning fra det offentlige

Offentligt informationsmateriale og informationskanaler målrettet iværksættere og personer, der ønsker at starte virksomhed, skal præsentere den demokratiske virksomhedsform på linje med de øvrige selskabsformer, sådan som det er tilfældet i både Norge og Sverige. Også hos de lokale erhvervshuse skal den demokratiske virksomhedsform præsenteres på lige fod med andre virksomhedsformer.

For at sikre den tilstrækkelige viden og kompetence på området etableres et erhvervsdemokratisk kontor under Erhvervsstyrelsen, der samler juridisk og erhvervsfaglige kompetencer og understøtter de lokale erhvervshuse, kommuner og regioner i deres arbejde med demokratiske virksomheder.

Repræsentation i erhvervsfremmesystemet

Den demokratiske erhvervssektor udgør en betydelig del af det danske erhvervsliv og bør være repræsenteret på alle niveauer i det offentlige erhvervsfremmesystem. På den måde kan det sikres, at den samlede erhvervsfremmeindsats ikke glemmer at tage højde for de særtræk, som præger denne sektor. Der skal således indgå mindst ét medlem med viden om og erfaring fra den demokratiske erhvervssektor i Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse og i de lokale erhvervshuse.

UNDERSTØTTE UDVIKLINGEN AF DEMOKRATISKE PLATFORMSVIRKSOMHEDER

Digitale platformsvirksomheder udgør en stadig større plads i økonomien. Det giver os som borgere mange nye muligheder, men desværre oplever vi også, at det kan føre til monopolisering og udnyttelse af arbejdskraft, som bidrager til øget ulighed og usikker beskæftigelse.

Men platformsvirksomheder behøver ikke at være ejet af få hovedrige erhvervs-giganter. Tværtimod tilbyder platformsvirksomhederne en god ramme for en ny generation af kooperativer, hvor lønmodtagere eller forbrugere kan udveksle ydelser uden fordyrende og udbytende mellemed.

Denne type af virksomheder findes allerede mange steder i verden. I New York tilbyder den kooperative platform Up & Go rengørings-service med garanti for fair løn. Hele indtjeningen bort set fra administrationen går til de kvinder, der er ansatte og medejere. Et andet eksempel er Green Taxi Cooperative i Denver, der ligesom

Uber er en taxivirksomhed, som bruger en App for at koordinere chauffører og kunder.²⁵

Der er også etableret et globalt netværk, Platform Cooperativism Consortium, som vil udvikle en let tilgængelig infrastruktur, som kooperative platformsvirksomheder kan anvende.²⁶

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Støttepulje til demokratiske platformsvirksomheder

Enhedslisten vil afsætte 5 mio. kroner årligt over tre år, der skal understøtte iværksættere, som vil starte eller udvikle grundlaget for demokratiske platformsvirksomheder. Puljen administreres af det erhvervsdemokratiske kontor under Erhvervsstyrelsen, og finansieres inden for Erhvervsministeriets ramme.

FORSKNING I ERHVERVSDEMOKRATI

Der er i dag for ringe viden om demokratiske virksomheder. Årsagen til det er bl.a., at der ikke findes nogen systematisk og vedholdende forskningsindsats på området. I 80'erne fandtes der en tværfaglig forskergruppe på Handelshøjskolen, som udelukkende undersøgte de danske erfaringer med medarbejdereje, og gennem tiden har flere forskningsprojekter undersøgt den danske kooperative tradition.²⁷ Men i dag skal man se langt efter dansk forskning i demokratisk erhvervsliv. I flere af de europæiske lande findes der centre, som forsker i kooperativer og medarbejderejet virksomhedsdrift.²⁸

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Enhedslisten vil i forbindelse med de årlige forhandlinger om forskningsreserven foreslå, at der afsættes 10 mio. kr. til forskning på det erhvervsdemokratiske område. Håbet på længere sigt er, at der med baggrund i forskningsbevillinger kan etableres et erhvervsdemokratisk videnscenter på et af de danske universiteter, som kan samle viden, internationale erfaringer og ikke mindst bedrive egen forskning på området med særlig udgangspunkt i Danmark om forbrugerkooperativer, medarbejderkooperativer og andre demokratiske virksomhedsformer.

FORDELE VED UDBUD OG OFFENTLIGE KONTRAKTER

Staten, regionerne og kommunerne køber hvert år ind og indgår kontrakter for hundredvis af millioner. EU's udbudsregler giver mulighed for at tilgodese bestemte typer af virksomheder med særligt samfundsansvar ved offentlige kontrakter og udbud. I udbudsmaterialet kan man f.eks. vægte socialt ansvar, bæredygtighed, m.m.

For Enhedslisten er det et vigtigt samfundsmæssigt mål at fremme øget demokratisk deltagelse i erhvervslivet. Derfor bør det offentliges indkøbspolitik understøtte udbredelsen af flere demokratiske virksomheder.

ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Statslige, kommunale og regionale indkøbere og udbudsgivere skal give demokratiske virksomheder en fordel ved at vægte hensynet til demokratisk ejerskab i forbindelse med offentlige udbud. Hvor der er tale om offentlige udbud, der vedrører vital eller kritisk infrastruktur, skal forbrugerejede selskaber have en særlig fortrinnsstilling.

Offentlige myndigheder må desuden arbejde yderligere for, at udbud deles op i mindre bidder, så mindre demokratiske virksomheder har mulighed for at byde ind på opgaverne.

SKATTEFRADRAK TIL KOOPERATIVER

I de fleste af de lande, hvor den demokratiske sektor er i vækst, har man fra samfundets side valgt at give de demokratisk forvaltede virksomheder forskellige former for fordele i skattesystemet. Det gør man, fordi man erkender, at de demokratiske virksomheder varetager en værdifuld rolle i samfundet.

Det er blandt andet almindeligt at give kooperativer et nedslag i selskabsskatten svarende til den del af deres overskud, som indbetales til den udelelige reserve (se boks 3). Desuden tilgodeser mange andre europæiske lande på forskellig vis overskudsdeling med medarbejderne i form af medarbejderaktieprogrammer. Endelig giver flere lande skattefordele til virksomhedsejere, der skifter generation eller sælger deres virksomheder til medarbejderne.

ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Ingen selskabsskat af indbetaling i udelelig reserve

Den del af overskuddet i demokratiske virksomheder, som indbetales til virksomhedens udelelige reserve, kan ikke udbetales til medlemmerne – hverken som udbytte eller ved virksomhedens ophør ved salg eller konkurs. Det er en form for social afskrivning af overskuddet med henblik på at fremtidssikre virksomheden og den demokratiske sektor mere bredt.

Der skal derfor fremover ikke betales selskabsskat af den del af overskuddet, der indbetales til virksomhedens udelelige reserve. Det samme gælder den del af overskuddet, der indbetales til den Kooperative Fællesfond.

Skattefordele ved generationsskifte til medarbejder- eller forbrugereje

Inspireret af blandt andet den britiske lovgivning vil Enhedslisten fritage sælgeren af en virksomhed fra avancebeskatning, hvis virksomheden sælges eller overdrages til medarbejderne eller aftagere under bestemte forudsætninger. (Se side 26).

KAPITEL 3

OMDANNELSEN AF TRADITIONELLE VIRKSOMHEDER TIL DEMOKRATISKE VIRKSOMHEDER

Demokratiske virksomheder behøver ikke at være nystartede iværksætterprojekter. En effektiv måde at fremme den demokratiske sektor er at gøre det mere smidigt og fordelagtigt at gennemføre demokratiske ejerskifter, hvor ejerskabet i eksisterende virksomheder overdrages til medarbejdere eller forbrugere.

I andre europæiske lande har vi således i de seneste årtier set et voksende antal eksempler på, at ikke-demokratiske virksomheder omdannes til kooperativer. Der er ofte to årsager til forvandlingen af eksisterende virksomheder til kooperativer. I et mindretal af tilfældene er der tale om lukningstruede virksomheder, som overtages af medarbejderne for at sikre en videreførelse af produktionen. Men i de fleste tilfælde sker forvandlingen til demokratisk drift i forbindelse med generationsskifte eller frasal, fordi ejeren ser en fordel i at sælge virksomheden til medarbejderne frem for f.eks. salg til kapitalfonde eller opkøb fra konkurrerende virksomheder. Fordi virksomheden med medarbejder-eje har en større chance for at fortsætte i den ånd, som ejeren har grundlagt den i.

Danmark står over for et stort generationsskifte på erhvervsområdet, idet det forventes at op mod 60 pct. af alle virksomhedsejere går på pension inden for de nærmeste 10 år. Det vil berøre knap en halv million jobs fordelt på 23.000 selskaber.²⁹

Mange overdrager virksomheden til familiemedlemmer, men en stor gruppe står uden naturlig arvefølge. Det skaber en unik mulighed for at fremme den demokratiske erhvervssektor og på den måde understøtte både demokrati, og et mere resistent og bæredygtigt erhvervsliv, samtidig med at det kan medvirke til at fastholde arbejdspladser ved at sikre mod frasal til udenlandske investeringsfonde i skattely.

I en række europæiske lande har man valgt at skabe særlige rettigheder og fordelsprogrammer i forbindelse med overgangen til demokratisk drift. Enhedslisten vil indføre en række lignende tiltag, der kan få Danmark med på den demokratiske bølge ved generationsskifter.

SKATTEFORDELE OG RÅDGIVNING VED OVERDRAGELSE TIL DEMOKRATISK DRIFT

Det britiske parlament vedtog i 2014 en lov, som giver særlige skattefordele for virksomhedsejere, der overdrager deres virksomhed til en såkaldt Employee Ownership Trust. (Se boks 8)

I Danmark kender vi lignende skattefordele, når det gælder såkaldt erhvervsdrivende fonde. Et flertal i Folketinget har aftalt, at vedtage lovgivning, der sikrer skattefordele til virksomheder, der overdrages til en erhvervsdrivende fond, som uddeler til almene formål. Ved en sådan overdragelse succederer fonden skattemæssigt, hvilket betyder, at sælgeren ikke skal betale avanceskat, men at denne skat udskydes og først betales, hvis fonden afhænder aktierne, eller helt afskrives i takt med, at fonden uddeler til almennyttige formål. Skatten nedsættes desuden fra 42 til 22 pct. Fondens skal heller ikke betale bo- og arveafgift³⁰

Med inspiration fra den britiske lovgivning og de danske regler for erhvervsdrivende fonde vil Enhedslisten give den afgående ejer skattefordele, hvis majoritetsejerskabet i virksomheden overdrages til medarbejderne – uanset om det sker som donation eller som salg.

EHEDSLISTEN FORESLÅR:

Nye skatteregler skal understøtte overgang til medarbejdereje.

- Enhedslisten foreslår, at der indføres fordelagtige skatteregler, når en virksomhedsejer vælger at afhænde sin virksomhed til medarbejderne. Kravet for at blive omfattet sikrer, at virksomhedens medarbejdere bliver majoritetsejere og har bestemmende indflydelse. Det kan f.eks. ske ved:
- At mindst 55 pct. af aktierne/anparterne i virksomheden sælges eller doneres til en forening (FMBA), hvis vedtægter sikrer, at virksomheden skal drives til fordel for medarbejderne, at medarbejderne vælger foreningens bestyrelse, og at eventuelle udbetalinger af udbytte fra foreningen fordeles ligeværdigt mellem alle virksomhedens ansatte.
- Salg eller donation til et nyetableret medarbejderkooperativ, som er dannet af medarbejderne i den virksomhed, der skal overdrages.

De overtagne aktier/anparter/aktiver skal i begge tilfælde være knyttet til virksomheden og være uomsættelige og udelelige. Dvs. at medarbejdere, der forlader virksomheden, ikke kan tage aktier eller anparter med sig, men at de er knyttet til de til enhver tid ansatte medarbejdere i virksomheden gennem kollektivt ejerskab.

Finansieringen af virksomhedskøbet kan ske gennem lånefinansiering eller ved en afbetaling i rater finansieret af virksomhedens løbende overskud i årene efter overdragelsen. I de tilfælde, hvor

medarbejderne har indskudt personlig kapital, skal de kunne tage denne med sig, når de forlader virksomheden med en aftalt forrentning.

Skattefordele:

Er der tale om overdragelse som en donation fra den tidligere ejer, skal der, ligesom for donationer til erhvervsdrivende fonde, være mulighed for skattemæssig succession, sådan at overdrageren ikke skal betale avanceskat, og skattesatsen nedsættes til 22 pct. Modtageren skal ligeledes ikke betale bo- og arveafgift. På den måde ligestilles overdragelse af virksomhed ved donation til medarbejdere med reglerne for overdragelse til en erhvervsdrivende fond. Det kan for at skabe yderligere incitament for overdragelse til medarbejderne overvejes at reducere skattefordelene ved overdragelse til erhvervsdrivende fond.

Er der tale om et salg til medarbejderne, foreslår Enhedslisten inspireret af den britiske model, at sælgers avanceskat nedsættes fra 42 pct. til 22 pct. På den måde gives et stærkt incitament til at sælge til medarbejderne frem for at sælge til ikke-demokratiske investorejede virksomheder. Der kan eventuelt lægges et nominelt loft over skatte-rabatten.

Skattefordele ved overdragelse til forbrugereje

Samme skattefordele skal gælde ved overdragelse til en demokratisk virksomhed, som f.eks. forbrugerejet andelselskab bestående af mindst 200 medlemmer.

Det kan enten være til et nydannet selskab etableret af aftagerne af virksomhedens services eller produkter, eller et eksisterende forbrugerejet selskab, der gør forbrugerne i det opkøbte selskab til ligeværdige medlemmer. Når det gælder virksomheder inden for finanssektoren eller forsyningssektoren, skal skattefordelene være forbeholdt overdragelse til forbrugereje og ikke gælde salg til medarbejdere.³¹

Rådgivning og kampagne for demokratiske generationsskifter

Både den nye målrettede erhvervsfremmeindsats (se side 18) og de lokale Erhvervshuse skal have kompetence til at yde juridisk og praktisk bistand til såvel virksomhedsejerne som til medarbejderne i forbindelse med overdragelse af virksomheder til medarbejderejerskab. I samarbejde med Kooperationen, Dansk Erhverv, Dansk Industri, SMVDanmark og andre relevante brancheorganisationer igangsættes samtidig en oplysningskampagne over for virksomheder, der står over for et generationsskifte om fordelene ved at overdrage hele eller dele af virksomheden til medarbejderne eller til andre former for demokratiske virksomheder.

Boks 7

SÅDAN KUNNE ET GENERATIONSSKIFTE TIL MEDARBEJDER-EJE SE UD

Morten ejer en grafisk virksomhed med 35 medarbejdere organiseret som et noteret aktieselskab. Han er i slutningen af 60'erne og vil gerne drosle ned, have mere tid til familien og mindre ansvar for virksomhedens drift. Morten har ingen børn, der har lyst til at drive hans virksomhed videre. Han har overvejet at sælge virksomheden, og flere konkurrenter har vist interesse. Men Morten er bekymret for at se sit livsværk blive fusioneret med en af de større grafiske virksomheder og dermed miste sin egenart. Han er også bekymret for, om medarbejderne vil miste deres job ved en sådan overtagelse.

Morten taler med medarbejderne om muligheden for, at de overtager majoritetsejerskabet af virksomheden. Medarbejderne er med på idéen. Virksomheden værdisættes af en ekstern konsulent, og man enes om en salgspris.

Medarbejderne danner en forening (FMBA) med begrænset ansvar, hvis formål er at drive virksomheden videre, og hvis vedtægter slår fast, at foreningens overskud ved drift af virksomheden skal deles ligeligt mellem alle ansatte.

Morten benytter sig af de nye skattemæssige fordele ved overdragelse til demokratisk drift, og dermed slipper han for at betale avanceskat af salget. En del af besparelsen vælger han at sende videre til medarbejderne ved at overdrage en del af aktierne i virksomheden som en gave.

Foreningen er på grund af skattefordelene fritaget for arveafgift.

Morten og medarbejderne tilrettelægger overdragelsen på en måde, hvor medarbejderne ikke skal have penge op ad lommen i forbindelse med salget. Der er i årene op til overdragelsen opsparret en betydelig egenkapital i virksomheden. En del af denne egenkapital overføres til den nye forening, og bruges til at betale en del af salgsprisen. Det resterende beløb afdrages over en tiårig periode ud af virksomhedens løbende overskud.

Morten fortsætter i en årrække med at arbejde i virksomheden på nedsat tid som konsulent frem til sin endelige pensionering.

FORKØBSRET TIL MEDARBEJDERE VIRKSOMHEDSSALG

Når en privat boligudlejer ønsker at sælge sin ejendom, er lejerne i den pågældende ejendom under gældende lovgivning i de fleste tilfælde sikret en tilbudspligt, som indebærer, at de har forkøbsret til at købe ejendommen til samme pris, som den køberen har tilbudt.

Enhedslisten ønsker, hvor det er muligt, at give medarbejdere og forbrugere samme lovbestemte rettighed til at købe den virksomhed, de arbejder i, eller er aftager for, hvis den er på vej til at blive solgt til tredjemand.

ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Der indføres en tilbudspligt for ejere af ikke-børsnoterede selskaber, der indebærer, at sælgeren af majoritetsejerskabet i en virksomhed, før et salg kan gennemføres, skal give medarbejderne et tilbud om at købe virksomheden til samme pris, som er blevet budt

ved en åben salgsproces. Medarbejderne skal have en periode på mindst to måneder til at beslutte, om de ønsker at overtage virksomheden.

Hvis et flertal af medarbejderne ønsker at drive virksomheden videre i en demokratisk virksomhedsform, skal de have yderligere 6 måneder til at etablere den nye virksomhed og rejse den nødvendige kapital. Sælger og køber får adgang til skattefordelene (se side 31).

Enhedslisten ønsker at indføre en lignende tilbudspligt målrettet forbrugerne inden for en relevant gruppe af selskaber. En oplagt målgruppe for en sådan lovsikret tilbudspligt kunne være aftagerne af såkaldt naturlige monopoler, såsom vandforsyning, eldistribution, m.m.

Såvel medarbejdere som forbrugere skal kunne hente rådgivning og bistand hos myndighederne i forbindelse med vurderingen af muligheden for at overtage deres virksomhed (se side 26).

Boks 8**STORBRITANNIENS SKATTEFORDELE VED OVERGANG TIL MEDARBEJDEREJE**

Storbritannien indførte i 2014 en ændring af skattelovgivningen, som gjorde det meget attraktivt at overdrage sin virksomhed til en såkaldt EOT (Employee Ownership Trust) – en fond, som på vegne af medarbejderne ejer mindst 51 pct. af aktierne i den overdragne virksomhed, og har ret til en tilsvarende del af virksomhedens afkast.

Sælger ejeren sine aktier til en sådan fond, slipper sælger helt for den avancebeskatning, som skulle have været betalt, hvis aktierne var solgt til f.eks. en kapitalfond. Samtidig sikrer en yderligere skattefordel, at EOT'er har ret til at udbetale op til omkring 30.000 kroner om året i skattefrie bonusser til medarbejderne, hvis de gives på lige vilkår til alle medarbejdere.

For at få adgang til skattefordelene skal følgende betingelser være opfyldt:

- Der skal gives bestemmende indflydelse over virksomheden. Der skal overdrages et antal aktier, der giver bestemmende indflydelse (mindst 51 pct.) inden for et enkelt skatteår til EOT'en.
- Der skal være tale om en aktiv erhvervsvirksomhed, der sælger varer eller services.
- Der skal ske en lige behandling af alle medarbejdere ved udbetaling af udbytte, bonusser, m.m.³²

De meget fordelagtige skatteregler har skabt en markant stigning i virksomheder ejet af medarbejderne på omkring 10 pct. om året. 200.000 personer er i dag ansat i medarbejderejede virksomheder, og deres produktion udgør omkring 4 pct. af det britiske BNP.³³

KAPITEL 4

ADGANG TIL KAPITAL

En af de største barrierer for etablering og udvikling af demokratiske virksomheder er adgang til kapital. Uanset om der er tale om startkapital eller kapital til at udvide. Det er der flere årsager til.

Den første er åbenlys: Demokratiske virksomheder er begrænset i at hente kapital fra eksterne investorer, fordi de ikke kan tillade, at eksterne ikke-medlemmer får en indflydelse, der sætter demokratiet ud af spil. I det øjeblik man tillader fremmed kapital at få bestemmende indflydelse, ville man ophøre med at være en demokratisk virksomhed – hvilket er selve kernen i den kooperative virksomhedsmodel. De er således begrænset i at hente investeringer i form af f.eks. aktiekapital, fordi det kan betyde at princippet om én mand én stemme bliver sat ud af kraft.

En anden årsag er, at kooperativer ofte har svært ved at hente lånekapital i bankerne, fordi der er ukendskab til kooperativer og en ubegrundet skepsis over for den demokratiske erhvervssektor. Hvis vi ønsker, at den demokratiske sektor skal trives og vokse er det nødvendigt at understøtte adgang til kapital på sektorens egne præmisser. Erfaringen fra andre europæiske lande viser, at den kooperative sektor er stærk, der hvor der er en finansiel infrastruktur omkring den, der sikrer adgang til kapital og investeringer. (Se boks 10)

For at understøtte en stærk demokratisk erhvervssektor er der brug for en varieret finansiel infrastruktur, både i form af offentlige lån og garantier og i form af en selvfinansierende fond i sektoren. Endelig kan nye former for demokratisk crowdfunding komme til at spille en vigtig rolle i fremtidens kooperativer.

NYE INVESTERINGSFONDE

I Danmark findes en række offentlige lånefaciliteter og målrettede investeringsfonde. Men ingen af fondene er målrettet og tilpasset den demokratiske erhvervssektor.

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

● Danmarks Erhvervsdemokratiske Investeringsfond

Enhedslisten foreslår at etablere en Erhvervsdemokratisk Investeringsfond under vækstheden. Fonden skal etableres efter samme model som Den Grønne Investeringsfond, som det lykkede Enhedslisten at få etableret som et led i finanslovsforhandlingerne med Thorning-regeringen. Formålet er således ligesom for den Grønne Fond, at man med relativ begrænset kapital kan frigøre privat kapital ved at tage en del af risikoen.

Fonden skal kunne yde lån og stille garantier, som kan sikre adgang til kapital til demokratiske virksomheder, der skal etablere sig, eller udvide. Fonden skal også i forbindelse med etableringen af nye demokratiske realkreditforeninger kunne stille midlertidige statsgarantier bag nye obligationsserier. Kun certificerede demokratiske virksomheder kan få adgang til fondens ydelser.

Bestyrelsen i investeringsfonden udpeges af erhvervsministeren, og skal omfatte repræsentanter fra den demokratiske sektor og relevante brancheorganisationer.

● Den Kooperative Fællesfond

Ved siden af den statslige investeringsfond etableres en selvvejende institution i samarbejde med branchen. Fonden skal både kunne udstede lån og garantier, men også investere i demokratiske virksomheder. Der gives et mindre statslån til opstart af fondens aktiviteter, men fonden skal inden for en kort årrække blive selvfinansierende og uafhængig af statslige lån og garantier. Det sikres ved, at alle certificerede demokratiske

virksomheder bidrager til fonden med 3 pct. af deres årlige overskud. Desuden tilfalder den udelelige reserve fra kooperative virksomheder den Kooperative Fællesfond ved deres ophør. Fællesfonden styres af et repræsentantskab, som vælges af alle certificerede demokratiske virksomheder.

● Kommunekredit skal understøtte forbruger-eje

I de seneste årtier har stat, kommuner og regioner frasolgt dele af tidligere offentlig infrastruktur som f.eks. fjernvarme og eldistribution til private investorejede koncerner. Det har mange steder fået priserne til at stige, fordi de private virksomheder ønsker at hæve tariffer og priser for at øge deres indtjening.

Mange steder i Europa og også i Danmark har vi set, hvordan offentlige myndigheder har tilbagekøbt frasolgt infrastruktur.

Et alternativ til offentligt tilbagekøb er etableringen af nye forbrugerejede andelselskaber, der kan drive infrastrukturen uden at skulle skabe indtjening til eksterne investorer. I Slagslunde købte andelselskabet Slagslunde Fjernvarme i 2013 det lokale kraftvarmeverk og varmenet tilbage fra den tyske Energigigant E.ON. Det nye andelselskab lånte pengene til købet i Kommunernes kreditinstitution Kommunekredit, mens kommunerne i området stillede garantier.³⁴

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

Enhedslisten ønsker at udbrede Slagslunde-modellen til andre dele af Danmark, hvor forbrugerne ønsker at få energinfrastrukturen tilbage på fællesskabets hænder. Det gælder ikke mindst ifht. den del af det sjællandske el-net, der i dag er ejet af Ørsted, men som koncernen ønsker at frasælge.

Kommunekredit skal således have klare kompetencer til at udstede lån i forbindelse med forbrugerejede andelselskabers erhvervelse af energinfrastruktur i deres lokalområde.

CROWDFUNDING – DEN NYE KOOPERATIVE FINANSIERING

Crowdfunding er en nyere form for finansiering af iværksætterprojekter, hvor en større gruppe mennesker udlåner, donerer eller investerer mindre beløb uden om de traditionelle banker – oftest via digitale platforme. Crowdfunding er ofte båret frem af idealistiske motiver, hvor folk støtter projekter og initiativer, som har særlige samfundsgavnige eller bæredygtige formål.

Crowdfunding er dermed en særligt oplagt mulighed for at få adgang til kapital for den demokratiske erhvervssektor. Crowdfunding kan tilmed være en måde at øge det demokratiske engagement i den demokratiske sektor ved at give flere personer medejerskab og indflydelse på virksomheden.

Der er allerede en række danske eksempler på vellykkede kooperative crowdfunding-kampanjer, som f.eks. den økologiske jordbrugerfond, og senest andelsgaarde.dk. Coop har også etableret en crowdfunding-portal, som har sikret finansiering til en række bæredygtige iværksætterprojekter, m.m.³⁵

I en række europæiske lande er der dog langt større udbredelse af crowdfunding som finansieringsmodel. Både rettet mod iværksættere og små virksomheder generelt, og særskilt i forhold til sociale og demokratiske virksomheder. Det skyldes blandt andet etableringen af gode og gennemskuelige juridiske rammer samt målrettede skattefradrag, for dem der bidrager.

I Storbritannien har såkaldte Community Shares vundet stor udbredelse. Community Shares er en særlig form for investering i form af et andelsbevis, som giver medejerskab og medindflydelse i det erhvervsprojekt, der indsamles til. Community Shares er f.eks. blevet brugt til at drive lokale restauranter, pubber og købmænd videre i fællesjet form og til at etablere vindmøller og andre energiprojekter.

Community Shares er certificerede og kan kun udstedes af kooperative eller lokale non-profit-projekter. De kan ikke omsættes,

men kan tilbagesælges til virksomheden efter en periode. Investeringerne i Community Shares er omfattet af flere skattefradrag, der betyder, at investorerne kan trække mellem 30 og 50 pct af deres investering fra i deres indkomstskat.

Ø ENHEDSLISTEN FORESLÅR:

● Etablering af en ny form for sociale andelsbeviser

I samarbejde mellem erhvervsministeriet og centrale aktører, såsom demokratiske andelskasser og Kooperationen, udvikles et nyt finansielt produkt i form af sociale andelsbeviser med inspiration fra Storbritanniens Community Shares. Formålet er at etablere en enkel og gennemsigtig finansieringsform for lokale, demokratiske og socialøkonomiske virksomheder og projekter. Andelshaverne skal have direkte demokratisk indflydelse på virksomheden ud fra princippet én person, én stemme, uanset omfanget af andelskapitalen.

Der afsættes 5 millioner kroner i statslig støtte til etableringen af en infrastruktur omkring de nye andelsbeviser, som forvaltes af det erhvervsdemokratiske kontor under erhvervsstyrelsen.

● Skattefradrag for andele og lån til demokratiske virksomheder.

Der indføres efter britisk forbillede et fradrag på 30-50 pct. for investeringer i sociale andelsbeviser i demokratiske virksomheder. Der kan maksimalt trækkes 100.000 kr. fra årligt. Betingelserne for skattefradraget er, at der er tale om uomsættelige andelsbeviser med et loft over forrentningen, samt at andelsbeviserne holdes i mindst 3 år.

Det skal samtidig overvejes, om også crowdfunding i form af lån til samme type virksomheder skal omfattes, sådan som det er tilfældet med det britiske skattefradrag målrettet sociale virksomheder.

Boks 9

COMMUNITY SHARES

De britiske Community Shares tilbyder kooperativer og lokalsamfund en måde at rejse kapital fra enkeltpersoner uden om banker og traditionelle långivere. De, der investerer, får til gengæld en andel i selskabet, der giver dem mulighed for at øve indflydelse. Community Shares adskiller sig således fra f.eks. investeringer i aktier på en række områder:

- Andelene er uomsættelige og kan ikke sælges eller foræres til andre. Men de kan sælges tilbage til virksomheden under specifikke betingelser.
- Andelshaverne har kun én stemme, uanset hvor mange penge der er indskudt. Der er også en grænse for, hvor stor en andel hver enkelt person må have. I øjeblikket er grænsen 100.000 GBP.
- Der er også en øvre grænse for en evt. rente på andelene baseret på princippet om, at renten ikke skal være højere end det, der er tilstrækkelig til at tiltrække investeringer.
- Endelig er kapitalen i de fleste virksomheder udelelig, sådan at proventet fra et eventuelt salg ikke fordeles mellem andelshaverne. Det skal forebygges, at der kan spekuleres i at sælge virksomheden.

Formålet med bestemmelserne er, at virksomhederne ikke tiltrækker spekulativ kapital, men opnår investeringer fra investorer, der støtter det underliggende formål med virksomheden. Det sikrer en tålmodig kapital, der kan hjælpe med at tiltrække andre former for kapital og understøtter dermed virksomhedens bæredygtighed.³⁶

I Storbritannien findes en række skattefradrag, der skal understøtte investeringer i små virksomheder og iværksættere. Det gælder Enterprise Investment Scheme (EIS), Seed Enterprise Investment Scheme (SEIS), og Social Investment Tax Relief (SITR), hvoraf den sidste er målrettet investeringer til sociale og demokratiske virksomheder med en udelelig reserve. Fradragene er på mellem 30 og 50 pct. af det investerede beløb og har haft stor betydning for at kunne tiltrække kapital til kooperativer og lokale projekter.

Siden 2009 har næsten 150.000 mennesker investeret over en milliard kroner i 500 erhvervsprojekter i Storbritannien ved hjælp af Community Shares.

Boks 10

ADGANG TIL KAPITAL I ANDRE EUROPÆISKE LANDE

I en række europæiske lande har kooperative virksomheder god adgang til kapital. Det skyldes både lovgivning, men også at sektoren selv har opbygget en finansiel infrastruktur på tværs af brancher.

Sverige:

I Sverige har den kooperative erhvervsfremmeorganisation Coompanion etableret den såkaldte Mikrofond, som giver lån og garantier til demokratiske og socialøkonomiske virksomheder.³⁷

Italien

I Italien sikrer den såkaldte Macora-lov adgang til kapital i forbindelse med etablering af kooperativer. Loven indebærer etablering

af en fond, der i begyndelsen blev drevet med offentlige midler, men som for nyligt har afvist at tage mod offentlig støtte, da den nu er selvkørende. Fonden har de sidste 30 år investeret i 370 kooperative virksomheder og reddet 14.520 jobs fra nedlæggelse i forbindelse med overtagelse af lukningstruede virksomheder.

Frankrig

I Frankrig er kooperativer forpligtet til at indbetale en del af deres overskud til brancheorganisationer og kooperative fællesfonde, såsom SOCODEN (Société coopérative de développement et d'entraide), der giver lån og stiller lånegarantier for kooperative virksomheder.

KAPITEL 5

NEDSÆTTELSE AF EN KOMMISSION FOR DEMOKRATISK EJERSKAB

En udbredelse af demokratiske virksomheder kan udgøre et vigtigt bidrag til at brede ejerskab og indflydelse i økonomien ud til flere

mennesker. Men der er også andre måder, hvorpå koncentrationen af ejerskab kan modvirkes og demokratiet fremmes i økonomien.

DEMOKRATISKE EJERFORMER

Gennem historien har både politiske partier og fagbevægelsen været optagede af, hvordan man kunne fremme en større grad af demokratisk ejerskab i økonomien. Det så vi ikke mindst i forbindelse med 70'ernes store diskussion om lønmodtagerfonde, Økonomisk Demokrati og såkaldt industrielt basisdemokrati. Mens denne debat i Danmark næsten er forstummet, er den genopstået i f.eks. USA og Storbritannien både blandt politiske partier og økonomer. Ikke mindst som følge af de seneste årtiers voldsomt stigende ulighed og øgede koncentration af ejerskab. Enhedslisten ønsker, at vi også igen tager fat på denne diskussion i Danmark.

Ø **ENHEDSLISTEN FORESLÅR:**

Enhedslisten foreslår, at der nedsættes en kommission for demokratisk ejerskab, der skal kortlægge ejerskabet i dansk økonomi, analysere fordele og ulemper ved forskellige former af ejerskab.

Samt komme med anbefalinger til, hvordan demokratiske ejerformer, herunder kooperativer, offentlige deltagerstyrede virksomheder, og andre ejerformer der modvirker voksende økonomisk ulighed, kan vinde større udbredelse.

FINANSIERING

En række tiltag i dette udspil er forbundet med udgifter.

Enhedslisten foreslår, at de tiltag, der vedrører administrative tiltag målrettet erhvervsfremme og adgang til kapital, finansieres gennem en reform af erhvervsfremmesystemet, hvor der hvert år bruges mere end 4,5 mia. kr.

De målrettede skattefordele til demokratiske virksomheder foreslås finansieret ved at annullere den særlige rabat i bo- og arveafgiften ved generationsskifte i familieejede virksomheder, som er indført under den siddende regering. En afskaffelse vil indbringe 1 mia. kr. årligt fra 2020.

NOTER

- 1 Tænk tanken Demokratisk Erhverv, 'Danmarks Demokratiske Virksomheder' (februar 2019), s. 8: <https://demokratiskerhverv.dk/wp-content/uploads/2019/03/Danmarks-Demokratiske-Virksomheder.pdf> (s. 8)
- 2 'EJERLEDELSE I DANMARK. Rapport 1: Ejerledelse – baggrund og udbredelse', Copenhagen Business School, 26/02/2015. https://www.cbs.dk/files/cbs.dk/rapport_1_gr_web_4.pdf
- 3 I USA tjener en medarbejder i et kooperativ op til 12 pct. mere end arbejdere i konventionelle virksomheder: 'Research on Employee Ownership, Corporate Performance, and Employee Compensation', National Center for Employee Ownership. <https://www.nceo.org/articles/research-employee-ownership-corporate-performance> | Kruse, et. al., 'Do workers gain by sharing? Employee outcomes under employee ownership, profit sharing, and broad-based stock options', Working Paper 14233, National Bureau of Economic Research (2008), s. 4-5.
- 4 Kato, et. al., 'Efficiency in employee-owned enterprises: An econometric case study of Mondragon', IZA Discussion Paper No. 5711 (2011), Institute for the Study of Labor (2011). s. 6-7: "the norm is for co-op members in non-managerial positions to receive a premium of at least 20% above their outside counterparts. Also the internal wage differences are compressed, with the usual ratio of top:bottom not exceeding 5:1. As such, top managers tend to receive lower earnings than do managers in conventional retail stores (by some estimates about 30% below outside rates)."
- 5 Enhedslisten, 'En finanssektor, som tjener flertallet', Kap. 1, s. 30: https://enhedslisten.dk/wp-content/uploads/2018/12/En-finanssektor-som-tjener-flertallet_Web.pdf
- 6 Tænk tanken Demokratisk Erhverv, 'Danmarks Demokratiske Virksomheder' (februar 2019), s. 15, note 9 | Mygind, Niels, 'Are Self-Managed Firms Efficient? The Experience of Danish Fully and Partly Self-Managed Firms', Advances in the Economic Analysis of Participatory and Labor-Managed Firms (vol. 2) (1987) | O'Boyle, et. al., 'Employee Ownership and Firm Performance: A Meta-Analysis', Human Resource Management Journal 26 (vol. 4) (2016): "To aggregate findings and provide potential direction for future theoretical development, we conducted a meta-analysis of 102 samples representing 56,984 firms. Employee ownership has a small, but positive and statistically significant relation to firm performance ($\beta = 0.04$) (...) Suggesting benefits of employee ownership in a variety of contexts, we found no differences in effects on performance in publicly held versus privately held firms, stock or stock option-based ownership plans or differences in effects across different firm sizes (i.e. number of employees). We do find that the effect of employee ownership on performance has increased in studies over time and that studies with samples from outside the USA report stronger effects than those within."
- 7 Terrasi, et. al., 'The resilience of the cooperative model', CECOP (2012): "a quantitative analysis focusing on France and Spain (the two European countries where statistics on cooperatives offer the highest level of reliability) suggests that, although these enterprises have not been spared by the crisis, they have been able to limit enterprise closures and job losses better than the average business, in some cases even to recover their status of net job creators" | I kriseårene 2007-11 oplevede den fællesejede sektor i Tyskland, Frankrig og Italien en højere beskæftigelsesvækst end den konventionelle virksomhedssektor. Se Rothbaum, et. al., 'Cooperatives in a global economy: Key economic issues, recent trends, and potential for development', IZA Policy Paper (nr. 68) (2013), figur 1-9 | Kurtulus og Kruse, 'How Did Employee Ownership Firms Weather the Last Two Recessions? Employee Ownership, Employment Stability, and Firm Survival: 1999-2011', W. E. Upjohn Institute for Employment Research (2017): "at a macroeconomic level, employee ownership may play a role in decreasing unemployment and helping to stabilize the economy under recessionary pressures" (s. 138);
- 8 Tænk tanken Demokratisk Erhverv, 'Danmarks Demokratiske Virksomheder' (februar 2019), s. 15, note 10 | CECOP (2012), kapitel 1, afsnit 3 | Kato, et. al. (2011); Borzaga, et. al.: 'The role of Italian cooperatives in economic growth and job creation', University of Trento and European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises (2016), konferencepapir: "... in the current economic crisis, cooperative banks have been more resilient than commercial banks... they have contributed to improving the resilience of the overall banking system. Studies on worker cooperatives... showed that during an economic crisis these organizations on average tend to reduce the number of employees less than for-profit enterprises. Also, other studies highlight how, starting in 2008, cooperatives have taken on a clearly countercyclical behavior... in particular in countries with a long cooperative tradition and where this type of organization is more strongly established... The Italian cooperative sector reached the actual economic and employment size after growing continuously and more than any other form of enterprise for over two decades. However, it has been primarily during the crisis, between 2008 and 2013, that the employment and economic dynamics of cooperatives started growing at decisively different rates compared to other private enterprises. Despite the crisis, all economic variables have registered a positive rate of change, both overall and in most sectors." | Park, et. al., 'Does employee ownership enhance firm survival? In Employee participation, firm performance and survival', Employee Participation, Firm Performance and Survival Advances in the Economic Analysis of Participatory and Labor-Managed Firms (Vol. 8,3-33) (2004): "This study finds that employee ownership companies survive longer, consistent with the limited prior research on this topic... Employment in employee ownership companies is also found to be more stable... In addition, productivity is found to be positively related to some measures of employee ownership" | Birchall, Johnston, 'Finance In an Age of Austerity: The Power of Custo-

- mer-owned Banks', Edward Elgar Publishing (2013) | Gvetadze, et. al., 'The role of cooperative banks and smaller institutions for the financing of SMEs and small midcaps in Europe', (2016): http://www.eif.org/news_centre/publications/eif_wp_36.pdf | Groeneveld, Hans, 'Snapshot of Co-operative Banking', Tias School for Business and Society (2017) | Global Alliance for Banking on Values, 'Real Economy – Real Returns: A Continuing Business Case for Sustainability-focused Banking', Global Alliance for Banking on Values 2016 Research Report. <http://www.gabv.org/wp-content/>
- 9 CECOP, 'Business Transfers to Employees under the Form of a Cooperative in Europe.' (2013): "In general, worker cooperatives show higher survival rates than conventional enterprises... Thanks to their specific ownership, governance and capitalisation model, worker cooperatives and social cooperatives have a specific capacity to adapt to change, maintain jobs and economic activities even when being at risk, while, at the same time, pursuing their social mission... Their governance model helps them anticipate and prepare restructuring processes in time, in association with the employees and the different concerned stakeholder-members of the cooperative. This ensures adequate and sustainable restructuring solutions and minimises the negative social impact of restructuring processes. Enterprises transferred to their employees in the form of a worker cooperative often show particularly high survival rates over time." (s. 11-12)
  - 10 Lighthart, et. al., 'Sharing in the Company: Determinants, Processes and Outcomes of Employee Participation', Emerald Publishing Limited (2017) | Freeman, et. al., 'Shared Capitalism at Work: Employee Ownership, Profit and Gain Sharing, and Broad-based Stock Options', University of Chicago Press (2010) | Bhalla, et al., 'Does Governance Confer Organisational Resilience? Evidence from UK Employee Owned Businesses', European Management Journal 32(1) (2014).
  - 11 Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om kooperativer og omstruktureringer (initiativudtalelse), 29/6/12: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=O-J:C:2012:191:0024:0029:DA:PDF>
  - 12 R193 – Promotion of Cooperatives Recommendation, 2002: Recommendation concerning Promotion of Cooperative. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CO-DE:R193
  - 13 'Power of Cooperation – Cooperatives Europe Key Figures 2015', Cooperatives Europe, 19/04/2016, <https://coopseurope.coop/power-cooperation-%E2%80%93-cooperatives-europe-key-figures-2015>
  - 14 Demokratisk Erhverv: Danmarks demokratiske virksomheder. <https://demokratiskerhverv.dk/wp-content/uploads/2019/03/Danmarks-Demokratiske-Virksomheder.pdf>
  - 15 Her f.eks. den omfattende spanske lovgivning, der regulerer en række forskellige typer demokratiske virksomheder. <https://www.boe.es/eli/es/l/1999/07/16/27/con>
  - 16 Samvirkeforetak: <https://www.altinn.no/starte-og-drive/starte/valg-av-organisasjonsform/samvirkeforetak/>
  - 17 Erhvervsstyrelsen, 'Vejledninger for registrerede socialøkonomiske virksomheder': <https://erhvervsstyrelsen.dk/registrering-socialoekonomiske-virksomheder>
  - 18 Coop, Eligibility: Who can register a .coop domain name? <https://www.coop/faq/eligibility/>
  - 19 Anders Lundkvist, 'Dansk Kapitalisme', Hovedland (2017), s. 67.
  - 20 For en uddybning af den demokratiske finanssektor se: Enhedslisten, 'En finanssektor, som tjener flertallet', Kap. 1, s. 41-50: https://enhedsli-sten.dk/wp-content/uploads/2018/12/En-finanssektor-som-tjener-flertallet_Web.pdf
  - 21 Erhvervs-, Vækst- og Eksportudvalg, Besvarelse af spørgsmål 80 alm. del stillet af udvalget den 30. oktober efter ønske fra Pelle Dragsted (EL): <https://www.ft.dk/samling/20181/alm-del/eru/spm/80/svar/1528820/1967016.pdf>
  - 22 Eksempelvis blev Nykredits børsnotering i 2016 vedtaget uden, at der havde været kampvalg til repræsentantskabet i mange år. Ligeså var det med salget af 40 pct. af aktierne til eksterne aktionærer i Tryk Forsikring. Lignende udviklinger er også set i andre selskaber, eksempelvis i de tidligere gensidige forsikringselskaber Top Danmark og Realkredit Danmark.
  - 23 Se Coompanions hjemmeside: <https://coompanion.se/>
  - 24 Tilvåxtverket, 'Stöd till kooperativ': <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/affarsutveckling/stod-till-kooperativ.html>. Se også vejledning på det svenske Virk.dk: <https://www.verksam.se/fundera/starta-kooperativ>
  - 25
  - 26 Simon Borkin, Platform co-operatives – solving the capital conundrum, februar 2019: https://media.nesta.org.uk/documents/Nesta_Platform_Report_FINAL-WEB_b1qZGj7.pdf
  - 27 Green Taxi Coop, wiki: https://wiki.p2pfoundation.net/Green_Taxi_Coop. Se også: <http://greentaxico-op.com>
  - 28 Se f.eks. det internationale forskningssamarbejde EURICSE <https://www.euricse.eu/>
  - 29 Morten Bennedsen og Kasper Meisner, 'De økonomiske konsekvenser af ejerskifte i Danmark', Center for Ejerledede Virksomheder, CBS/INSEAD, 2014. https://www.cbs.dk/files/cbs.dk/ejerledelse_i_danmark_rapport_2_0.pdf | Morten Bennedsen, 'Boom i antallet af generations-skifter', Vækst i Generationer. <https://igenerationer.dk/aktuelt/boom-generations-skifter-virksomheder>
  - 30 Aftalen indebærer, at familieejede virksomheder, der vil overdrage mere end 25 pct af aktie- eller anpartskapitalen, og mere end 50 pct af stemmerettighederne i virksomheden til en erhvervsdrivende fond, får mulighed for såkaldt skattemæssig succession, hvilket betyder, at sælgeren af virksomheden ikke skal betale avanceskat, og at denne skatterestance i stedet overtages af den erhvervsdrivende fond, og først skal betales ved eventuel videresalg. Desuden skal fonden ikke betale bo- og arveafgift.
  - 31 I den gældende lovgivning om succession findes faktisk en mulighed for at overdrage en virksomhed med skattemæssig succession til "nære medarbejdere". Den lovgivning vil dog næppe kunne anvendes i forbindelse med overdragelse til en medarbejderfond eller et medarbejder-kooperativ. https://tax.dk/lv-2009-2/lve/E_L.7.htm
  - 32 Wrigleys, 'Business Succession and the Employee Ownership Trust': https://www.wrigleys.co.uk/assets/brochure-downloads/EO_-_Employee_Ownership_Trusts.pdf
  - 33 RSM, 'Employee Ownership – the ownership model of the future?', 14. november 2018: <https://www.rsmuk.com/ideas-and-insights/employee-ownership-exit-route>
  - 34 Politiken, 'Varmeregning eksploderede, da privat firma overtog værket', 21. august 2016: <https://politiken.dk/oekonomi/art5633110/Varmeregning-eksploderede-da-privat-firma-overtog-v%C3%A6rket>
  - 35 Coop Crowdfunding <https://crowdfunding.coop.dk/>
  - 36 <https://www.ft.com/content/44240144-1c04-11e5-8201-cbdb03d71480>
  - 37 Se Mikrofondens hjemmeside: <http://mikrofonden.se/>

LÆS VIDERE HER

Hvis du vil læse videre om demokratiske virksomheder i Danmark og verden kan vi anbefale følgende ressourcesider:

Kooperationen

Branche- og interesseorganisation for en række demokratiske virksomheder.

<https://kooperationen.dk>

Tænk tanken Demokratisk Erhverv

Nystartet tænketank stiftet af virksomheder på tværs af de forskellige typer demokratiske virksomheder.

<https://demokratiskerhverv.dk/>

International Cooperative Association

International organisation der organiserer kooperativer og brancheorganisationer på tværs af kloden

<https://www.ica.coop/en>

Co-operatives UK

Den britiske kooperative brancheorganisation

<https://www.uk.coop/>

Coompanion

Svensk erhvervsfremme for kooperativer

<https://coompanion.se/>

